
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

BELSŐ TÁJAK FÉNYKÉPEI

Fehér Ferenc: *Vállalt világ*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988

A *Hazavezérlő csillagok* (1970) és az *Egyazon ég alatt* (1984) című kötetek után ez a harmadik Fehér-válogatás, amely esszéket és jegyzeteket tartalmaz. A *Vállalt világ* mindkét említett könyvhöz nemcsak műfajilag, hanem részint formálisan kötődik, ugyanakkor pedig írói szándék, szemlélet, magatartás és eszközök tekintetében teljes mértékben egyenes ágai folytatása is azoknak. Az új kötet borítója emlékeztet a *Hazavezérlő csillagok*éra. Mindkettőn felismerhetően vajdasági tárgyú Dormán-fotók láthatók. Ott falusi utcarészlet, ücsörgő néne portréja, itt egy falusi ház, kislány népviseletben, egy földművelő portréja. Az *Egyazon ég alatt* és a *Vállalt világnak* viszont a fejezetcímei azonosak: A megtartó emlékezet; Versek és tájak; Lírai országjárás.

Egyfelől tehát a *Vállalt világ* írásai is dokumentumok, akár a fényképek, a mi világunkról, másfelől viszont sajátos hármasság kötődés is jellemzi őket: kultúránkhoz, a jegyzetíró költői habitusához és a velünk együtt élő népek meg nemzetiségek költészetéhez, ahogy ezt a könyv három fejezete lazán körülhatárolja, jelzi az olvasónak.

Kulturális jelenünk nem képzelhető el szellemi múltunk értékei, nyoma nélkül, a jelen egyik tartópillére az emlékezet, a múltat megőrző tudat. Hogy mai valóságunk dimenzióit, saját helyünket jobban, pontosabban ismerjük, abban segítenek a helytörténeti kutatások. A száz—két száz éves bácskai és bánáti jobbágylevelek sem elsősorban szépirodalmi művek, novellák, regények, versek lehetséges témáit őrizték meg és villantják eléink, hanem jelenünk múltba, történelembe nyúló, gyökerező hajszalerei. Hogy Ács József és a többi kortárs művész festészetét kellően magunkénak érezzük, annak érdekében jó tudni Kukac-Péterről, soráról, hányattatásáról, munkásságáról. Azért, hogy elgondolkozzunk mai kicsorbuló nyelvi állapotunk és gyakorlatunk felett, s netán elszégyelljük magunkat, hogy mivé tettük, tesszük anyanyelvünket, tanulságos ismerni mind a népi mondókákban megőrzött teremtmény erőit, játékos frissességet, mind a jobbágylevelek s egyéb dokumentumok

nyelvi szépségét, tisztaságát, erejét. Mindezt így talán a kötet egyik írása sem mondja ki, de az esszék és jegyzetek egymásutánjából, folyamatos olvasásából eléink rajzolódik az összefüggések ezen rendszere, a van és volt elgondolkoztató függőségi viszonya. Akárcsak abból a Szentelekyt idéző példabeszédszerű írásból, amely a nemzetiségi kultúrák mindeneseinek megbecsülése érdekében készült, figyelmeztető példákat válogatva, említve.

A költő nyilatkozik meg a válogatás második fejezetének — Versek és tájak üzenete — írásaiban, melyekre talán leginkább illik műfaji megnevezésként, hogy esszék. Ezek akár költői meditációkként is olvashatók a versről, az első vers — első álom sajátos viszonyáról, a „felszín mögött megnyíló mélység”-ről, melynek „érzékelése és érzékeltetése” lehetne a „lírai lényege”. Az elmondhatatlanról, aminek kimondására, megfogalmazására szüntelenül, makacs állhatatossággal vállalkozik a költő, mert vállalkoznia kell. Az alkotás lélektanáról Stevan Raičković verses esszéje kapcsán. A költői meglátás mikropéldáiról, meg arról, hogy az újszülött vers esetében a költemény szívének dobbanását kell figyelni, mert ez jelzi az adott vers másságát, egyediségét, újszerűségét, s életre hívója költőértékét is. Szép következetességgel vezet olvasóját a jegyzetíró a vajdasági égalj lírai jelzései majd pedig egy vers (Miroslav Antić: Vajdaság) történelmi vonatkozásai között. És miközben a vers körüli gondjairól, gondolatairól ír, Fehér Ferenc módot ejt, talál a költő helyzete feletti keserveiről is szólni. Hogy közönséges portéka, árucikk lett a könyv, hogy a hivatalnokszellem verstől, költészettől, szellemi együttléléstől idegen mércéket alkalmaz. Arról, hogy „az író nem tud megélni könyveinek jutalmazásából. Dolgoznia kell, mást is”. Miközben „fele személyi jövedelmünk rámegey havonta, hogyha négy-öt értékesebb könyvet vásárolunk, vagy négy-öt saját könyvünket akarjuk postán elküldeni a szomszédos országokban élő íróársainknak, tiszteletből, barátságból”. Mert mindez, bármennyire is kicsinyesnek is tűnik, beletartozik a jugoszláviai magyar költő életébe, sorsába, ahogy a fordítás iránti igény is.

A költő mellett a fordító Fehér Ferenc is megmutatkozik a *Vállalt világban*, s nemcsak azzal, hogy esszéiben, jegyzeteiben saját fordításait építi be, használja fel, hanem elsősorban a fordítás iránti kötelesség és felelősség tudatos vállalásával. A könyv harmadik része macedón, albán, szlovén, román, szerb, romániai költőkről és versekről készült írásokat tartalmaz. Hogy a ciklust Ács Károly *Napjaink éneke* című nagy jelentőségű vállalkozásának viszonylagos visszhangtalansága miatt joggal kesergő írás vezet be, az több szempontból is jelképes lehet. Jelzi, hogy itt nemcsak fordítástudat és -készség létezik, hanem eredmények is vannak, nagyok, jelentősek, ugyanakkor a megbecsülés hiányára is utal. Fehér írásainak külön értéke, hogy a fordítás műhelygondjait és eredményeit úgy sorakoztatja fel, hogy köz-

ben például kis macedón vagy jugoszláviai román költészeti áttekintés, irodalomtörténeti vázlat is felrajzolódik.

A versírás nemcsak költészet, a nyelvvel való törődés nem csak nyelvészfoglalatosság — tanulságos lenne a kötet nyelvre vonatkozó észrevételeit, megjegyzéseit kigyűjteni, tanulságos vonatkozásjegyzék kerekedne belőle —, a fordítás pedig nemcsak irodalmi ügy: üzeni a *Vállalt világ*, hanem az is, amit a címbeli ige jelenthet — magatartás, feladat, teher, kötelezettség, viszony, szerep, megbízatás vállalása is. Cselekvés. Ahogy az írás is az. Fehér Ferenc pontos önjellemző megfogalmazása szerint az óvállalása azt jelenti, hogyazok közé tartozik, „akik vallják és munkájukkal, életútjukkal próbálják kifejezni, hogy a művészi és társadalmi felelősségérzet elválaszthatatlan fogalmak”.

Ennek bizonyítéka lehet a *Vállalt világ*, amely árnyalt gondolataival, s nemkülönben szép, keresetlenül pontos lírai nyelvvel élvezetes és hasznos olvasmány.

GEROLD László

„A SZAVAK: ÁRULÓK”

David Albahari: *Jednostavnost*. Rad, Beograd, 1988

A kis elbeszélő formák művelőjeként vonult be másfél évtizeddel ezelőtt az irodalomba David Albahari. Talán enyhe is a „bevonult” kifejezés, mert az újvidéki Maticánál megjelent *Porodično vreme* (A család ideje) című kötetére nemcsak fölfigyelt a kritika, hanem szerzőjét egyenesen Danilo Kiš mellé állította. Ma már lényegtelen, voltak-e túlkapások ezekben a kritikákban, tény viszont, hogy Albahari eddig megjelent hat kötetével bizonyította: rászolgált az előlegezett bizalomra. Kötetről kötetre mélyül novelláinak, kisprózájának világa; miközben egy önmaga teremtette mikroszféra ütőerén tartja ujját, korunk pulzusát tapogatva figyeli a szellemi rezdüléseket.

A család, pontosabban egy család Albahari prózájának létere: a szülők, a testvérhűg és a feleség, valamint egy-egy leginkább távoli rokon vagy ismerős az, akit meséjébe bevon. E zsidó család mindennapi dolgairól folyó beszélgetéseibe kapcsolódik be a narrátor-író, vagy pedig megfigyelőként közvetíti az ott történeteket, hogy aztán mindezen el-töprengjen, véleményt vagy éppenséggel ítéletet mondjon. Erősen meditatívok és emlékezők ezek a novellák. És olyannyira egységesek, hogy az egész eddigi elbeszélői opus egyetlen fűzérnek is fölfogható; akár lazább szerkezetű regénnyé is szerveződhetne. Ennek az elképzelt regénynek nyilván a paradoxonokban gondolkozó hős lehetne a főszereplője, aki állandóan gátlástalanul mesél, történeteket ad elő, jellemzi e kis közösség embereinek az adott dolgokhoz való viszonyulását. Az